

VLADIMIR KAVČIČ

Motna zgodovinska zavest

Krizne razmere kot so naše, povzročajo, da se vse več ljudi ozira v preteklost, kot da v njej išče odgovor na zadrege sedanosti. Dokler nam je šlo dobro, se je zdelo, da večina vidi v zadovoljivem življenjskem standardu kar ustrezno kritje za vse mračne postavke preteklosti. Tisti, ki so to težo védenja nosili s seboj ves povojni čas, so bili povsem osamljeni. Ne le da je bila po uradni poti preprečena in onemogočena vsaka pomisel o moralnih razsežnostih nekaterih sestavin zgodovinskega dogajanja, tudi zavest povprečnega človeka se je tem vprašanjem izogibala. Starši so z njimi prizanašali otrokom, vzgojitelji učencem in postopoma je bilo vse več ljudi, ki o odprtih ranah preteklosti niso nič vedeli.

A preteklosti ni mogoče preprosto izbrisati. In vse težje jo je mogoče tudi razumevati. Mnogi neposredni udeleženci teh dogodkov o njih molčijo, a tudi tisti, ki so o njih spregovorili in ponudili svoje ocene, niso bili kaj prida upoštevani. Sedanje generacije se ne zadovoljijo z njihovimi stališči, zdi se, da o vsem hočejo imeti svoje, posebno mnenje. V teh odnosih je mogoče opaziti elemente iracionalnega, apriornih predpostavk, nerazumevanja logike preteklih dogodkov. Mnogi se ne morejo sprijazniti s preteklimi dejstvi in zanje ponujajo nove, svoje razlage.

Navkljub prizadevanjem po spravi, se zdi, da je možnosti za pomiritev s preteklostjo vse manj.

Politične razmere omogočajo spremenjen odnos do preteklosti in nekateri politični dejavniki bi si preteklost radi priredili za svoje sedanje potrebe. Spricho šibke zgodovinske zavesti mladih generacij jim to kar dobro uspeva. Ne samo pri nas, tudi v sosednji Avstriji, na primer.

Zamolčani dogodki in krvavi obračuni v preteklosti zastavljajo vprašanja, kdo je kriv zanje in kdo je za kaj odgovoren. Kdo je drugemu povzročil več zla in kdo bi se moral komu opravičevati. Tem razpravam ni videti konca in tudi objektivnega razpleta ne. Vsaj dokler bodo živeli zainteresirani za povsem določene interpretacije preteklosti. Zainteresirani za takšne interpretacije, ki ustrezajo njihovim sedanjim političnim potrebam. Avstrijskim političnim razmeram in še posebej razmeram na Koroškem zelo ustreza, da se pogledi na nekatera zgodovinska vprašanja, ali bolje rečeno, pogledi na nekatera vprašanja iz bližnje preteklosti spreminjajo, da se dosedaj veljavne ocene, tudi na naši strani, spremenijo v njihovo korist. Gre namreč za avstrijski problem. Številnim posameznikom pa tudi organiziranim grupacijam bi še kako ustrezale »ugotovitve«, da žrtve njihovega nacizma niso (med mnogimi drugimi) tudi Slovenci, temveč, da so bili žrtve Avstrijci sami, in kaj bi bila za njih večja moralna razbremenitev, kot če bi dokazali, da so bili žrtve tudi nacisti sami.

Znanstvena ustanova, kot je na primer Institut za znanost in umetnost na Dunaju, je že na simpoziju, organiziranem leta 1985, želel dokazati, da je nacizem

zgolj vprašanje preteklosti. Ugotovili so, da je že tedaj bilo več ko 80% avstrijskega prebivalstva mlajša od 60 let, večji del teh pa v nacistični eri še rojen ni bil. Računska logika pri tem ni upoštevala, da se nacistični vpliv v Avstriji ni nehal širiti leta 1938, ko je bila priključena k Hitlerjevemu rajhu, temveč se je ta vpliv kar krepko širil in razvijal vsaj tja do leta 1945. Ta vpliv je bil delujoč vsa povojna leta, na prenekaterem področju javnega pa tudi javnosti manj znanega delovanja. Avstrija namreč ni nikoli odločno obračunala z nacizmom. Vzroki za ohlapen odnos do nacistične preteklosti je iskati v zunanjepolitičnih pa tudi v notranjepolitičnih razmerah medvojne in povojne Avstrije.

Strateško so namreč Avstrijo že leta 1943 razvrstili v zahodni blok, tudi s Stalinovim soglasjem; tedaj je bilo tudi že odločeno, da meja proti Jugoslaviji ostane na Karavankah. Tako rekoč prosili so Avstrijo, naj se vsaj simbolično pridruži protihitlerjevski koaliciji, da bi bila povojna popustljivost do nje videti bolj utemeljena. Toda organiziranega odpora znotraj Avstrije je bilo zmožnih le nekaj manjšin skupin, odločno in organizirano so se zoper Hitlerja postavili le koroški Slovenci, seveda ob podpori vseslovenskega narodnoosvobodilnega gibanja. Avstrijska politična levica, ki bi lahko bila potencialni nosilec odpora proti nacizmu, je bila zdesetkana in kompromitirana že pred drugo svetovno vojno, med vojno se je je ohranilo le toliko, da je po zmagi nad nacizmom lahko nastopala kot paradni konj, v odnosih s Sovjeti, delno tudi v odnosih z zahodnimi zavezniki.

Dejansko so bile po vojni vse politične stranke v Avstriji prisiljene koketirati z bivšimi nacisti, ker so ti predstavljali večino volilnega telesa. V obdobju hladne vojne, ko je bila možnost odločilnega spopada s komunizmom še aktualna, so bili nacisti realna politična in vojaška sila, s katero je bolj ali manj očitno računal ves Zahod.

Iz omenjenih razlogov je bila tudi denacifikacija Avstrije, ki se je izvajala po zahodnih normativih, še posebej blaga. Avstriji je bil priznan status Hitlerjeve žrtve, čeprav je dejansko bila njegov zvesti pomočnik in služabnik. Ker sta z njo koketirala Vzhod in Zahod, je bilo treba temu prilagoditi tudi zgodovinske ocene. Kot nepristranska je obveljala ocena, da jo je 12. marca 1938 obvladala armada 105.000 nemških vojakov in 16.000 policajev. Avstrijska vojska zaradi »brezupne premoči« ni nudila odpora in se je tako izognila »nepotrebnemu prelivanju krvi«. Tako je bila vzpostavljena logika ocenjevanja zgodovinskega dogajanja, ki se je izkazala za uporabno tudi na področju moralne presoje vloge avstrijskega sodelovanja v nacističnem vojaškem in policijskem aparatu, ki je sejal smrt in pustošenje po vsej Evropi.

Vzpostavljena je bila logika, da je vse nasilje, ki ga organizira država, v skladu z zakoni, torej legitimno. Vsi, ki so v tem nasilju sodelovali, so pravzaprav izvrševali samo povelja in ne morejo biti krivi, kriv naj bi bil pravzaprav samo Hitler.

Seveda pa so bili krivi vsi, ki so se upirali nacističnemu, od države organiziranemu nasilju. To so bili banditi, razbojniki, komunisti. Ti so krivi za vse zlo, ki se je dogodilo med vojno, kajti vsako upiranje državi je pomenilo le nepotrebno prelivanje krvi. Potrebno je torej bilo le državno organizirano prelivanje krvi. To pa je legalno in moralno v vsakem primeru. V skladu s takšnimi pojmovanji je bilo v letu 1946 v Avstriji registriranih 536.000 bivših nacistov, od tega je bilo približno 10.000 takšnih, ki so v Avstriji ilegalno delovali že pred letom 1938. Od vseh teh je bilo leta 1947, ki pomeni konec avstrijske denacifikacijske legislative, za »obremenjene« spoznanih le 42.000 bivših nacistov, torej komaj slabih 10%. Že v letu 1948 se je začela pospešena amnestija bivših nacistov. Nadaljnjih 40.000 nacistov, ki so bili spoznani kot trdo jedro nacizma, pa je bilo amnestiranih še v letih 1955 in

1957. Tako imenovana ljudska sodišča, ki so sodila bivšim nacistom do leta 1955, so jih le 13.600 od njih spoznala za krive. Od teh je bilo 43 obsojenih na smrt in 34 na doživljenjsko ječo.

V Avstriji je bila torej nosilec in oblikovalec javnega mnenja v povojnem času večina, ki je zavestno ali s tihim pristankom paktirala s Hitlerjem in v imenu nove Evrope sejala zlo v lastni deželi in povsod, kjer je kot okupacijska sila uvajala Hitlerjev novi red. Tako tudi na Koroškem, kjer so nacisti že pred drugo svetovno vojno Slovence ocenili kot sovražnike in jih sistematično preganjali, med vojno tudi izselili 300 slovenskih družin. Med žrtvami nacizma, ki jih je Avstrija uradno priznala, so na prvem mestu člani židovske verske skupnosti, kar 65.000 jih je bilo umorjenih ali so umrli v uničevalnih taboriščih. Nadaljnjih 32.000 nasprotnikov nacističnega režima je bilo umorjenih brez formalne obsodbe, 2.700 avstrijskih državljanov je bilo obsojenih na smrt zaradi aktivnega odpora nacistični oblasti, 70.000 jih je bilo zaprtih zaradi poslušanja tujih radijskih oddaj, 30.000 jih je bilo obsojenih na več kot 7 let zapore zaradi nasprotovanja režimu, 74.000 zaradi izmikanja vojaški službi. V vseh teh kategorijah so bili v znatnem in neproporcionalnem številu udeleženi tudi koroški Slovenci. Samo v oboroženem boju z nacisti je padlo več kot 500 slovenskih partizanov, ki jih uradna avstrijska poročila nikjer ne omenjajo. pač pa ta poročila kot žrtve druge svetovne vojne navajajo 271.000 Avstrijcev, ki jih je doletela smrt kot pripadnike Hitlerjevega vojaškega stroja. Ti zadnji so, da ne bi bilo nesporazuma, Avstrijci, ki so oboroženi služili Hitlerju in kot izvrševalci ukazov sejali zlo po Evropi, Aziji in Afriki. Tudi v Jugoslaviji. Na zasedenem ozemlju Gorenjske in Štajerske so bili nadpovprečno zastopani v vseh organih civilnih in vojaških nacističnih oblasti.

Avstrijci kot Hitlerjevi vojaki so torej med avstrijskimi vojnimi žrtvami v veliki večini, zato so tudi kot žrtve privilegirani po večinskem javnem mnenju. Tisti, ki so bili na drugi strani, tisti, ki so se upirali nacističnemu nasilju, pa so se znašli v marginalni družbeni skupini. Dejstvo, da so bili sestavni del protihitlerjevske vojne koalicije, za avstrijsko večino ne šteje. Zato deželni glavar Haider sme in more izjaviti, da slovenskim partizanom, ki so se proti Hitlerju borili v Avstriji, ne bo izročil avstrijskih državnih odlikovanj.

Slovenski partizani, ki so bili zdaleč najštevilčnejša odporniška skupina v Avstriji, si pravice do javnega priznanja niso priborili, bili so in ostajajo uradno anonimni. V kolikor so všteti med »žrtve« druge svetovne vojne v Avstriji, je to nesramna manipulacija z zgodovino in z moralo, ki izenačuje rablje in žrtve. Kajti koroški Slovenci (in z njimi vred vsi Slovenci) so bili trn v peti nemškimi nacionalistom že celo stoletje poprej, in prav ti nacionalistični krogi so se najprej pridružili Hitlerju, in Hitler je za državne sovražnike najprej spoznal prav Slovence, saj jih je imel v načrtu v celoti razseliti in povsem uničiti. Slovenci so bili poleg Židov najbolj izpostavljena etnična skupina in so proporcionalno dali tudi največ žrtev. Edini so bili sposobni organizirati relevanten oborožen odpor, s katerim se lahko kiti povojna demokratična Avstrija, naslednica tiste Avstrije, ki je bila »žrtev« Hitlerjeve Nemčije.

Žrtev po milosti zavezniške politike se zdaj sramuje svojega odporniškega gibanja, udeležencem tega odpora je dala prva uradna odlikovanja šele leta 1985, skrivaje se pred javnostjo. Kajti avstrijska večinska javnost so one druge »žrtve«, Avstrijci, ki so padli kot Hitlerjevi vojaki, ali so se za Hitlerja borili na kakšen drug način. Njihovi glasniki so preživeli Hitlerjevi vojščaki ali drugi dediči nemškega nacionalističnega, protislovenskega izročila. Ti so še vedno dobro organizirani, pod okriljem institucij avstrijske demokracije. Ti še vedno obujajo svoje spomine

na slavne čase druge svetovne vojne, ko so pobijali in preganjali vse, ki so se upirali njihovemu »redu« in nadvladi germanske arijevske rase.

S temi vojnimi kameradšafti morajo računati vse politične stranke v Avstriji, saj predstavljajo relevantno družbeno moč. Ta »večina« izvaja nasilno raznarodovalno politiko nad koroškimi Slovenci tudi v demokratični Avstriji, politiko, ki je po vsebini enaka genocidu, ker preprosto nima razvitega čuta za druge, za enakopravnost različnih etničnih identitet in je šovinistično superiorna nad vsem, kar je slovenskega.

V takšnem družbenem vzdušju Slovenci v Avstriji niso mogli resnično proslaviti niti zmage nad nacizmom, kajti te zmage v moralnem pogledu niso dosegli niti med svojimi rojaki, nemškimi nacionalisti. Ti rojaki, združeni v Heimatdinstu, v stari Avstriji spočeto, pod nacizmom potrjeno, udejanjeno in uzakonjeno genocidno »kulturo« vsiljujejo naprej, in ne bodo odnehali, dokler bo še kakšen drugače govoreči državljan na Koroškem.

Vsega tega ne bi smeli preprosto pozabiti. V protinacističnem boju je izgubilo življenje več ko 30.000 Slovencev, več kot 17.000 jih je umrlo v nacističnih uničevalnih taboriščih. Tudi talcev, pobitih v Begunjah in v Starem piskru in drugod po Gorenjskem in po Štajerskem ne bi smeli pozabiti, ne obešanja v Frankolovem, ne skoraj stotine požganih slovenskih vasi in še marsičesa drugega ne, kar sodi k naši izkušnji z nacizmom, v katerem so avstrijski državljani zavzemali pomembno mesto.

Če se torej ima kdo za kaj opravičevati, so to oni, ne mi.

MOJCA DRČAR-MURKO

Fenomen Lombardske lige

(Zametek funkcionalnega razenotenja Italije)

Prvi spontani in celo čustveni odmev italijanskega tradicionalnega političnega prizorišča, tako strank kot javnih občil, na izjemen uspeh Lombardske lige na upravnih volitvah 6. maja letos je z besednjakom in načinom ramišljanja zelo spominjal na naše obrazce »boja proti separatizmu« in »razbijanju nacionalne enotnosti«. Podobnosti med položajem obeh Severov seveda gledano relativno – nasproti obema Jugoma so velike, tako da skoraj izgubijo pomen drugačen institucionalni položaj, drugačna zgodovinska dediščina in celo drugačen politični sistem (to je, da je Italija 50 let starejša od Jugoslavije, da ima en sam jezik in eno veroizpoved, eno pisavo in tako naprej). Podobnosti so najprej v stopnji razvitosti in prispevku severnih, bolj industrializiranih delov za skupne potrebe države ter hitrejši razvoj nerazvitih; nadaljujejo se z občutkom Severa, da je nenehno oškodovan zaradi centralnega razdeljevanja novoustvarjenega nacionalnega bogastva in v obeh primerih ob političnem artikuliranju diametralno drugačnih, alternativnih stališč, nastaja tudi močna pripadnost ožjemu življenjskemu prostoru (republiki, pokrajini) z vsemi spremljevalnimi posledicami hotenega izražanja kulturne in civilizacijske drugačnosti.